

Darja Lyzenko

Beviltiška viltis – socialiai atskirtų vyrų motina?

Jeigu daugiau ar mažiau gražią popietę vienoje Vilniaus gatvių mane netikėtai užkalbintų žurnaliste ir paklaustų, ką man reiškia geras gyvenimas, akimirka sutrikčiau. Ką man reikėtų pasakyti? Kokius atributus išvardyti? Ar mano gero gyvenimo vizija panaši į mano kolegų gero gyvenimo vizijas? O gal į mano klasės draugų? Ne, klasės draugų greičiausiai ne. Bet vieną žinočiau tikrai – be abejo, aš *noriu* gyventi gerai. Gal net *jau* gyvenu gerai? O gal dar tik *viliuosi* gyventi gerai?

Pafirtuosiu su banalumu teigdama, kad mes visi trokštame gyventi gerai, tačiau klausimas yra, koks yra „gero gyvenimo“ sampratos turinys. Viešasis diskursas kupinas raginimų į gyvenimą žvelgti optimistiškai, „pozityviai mąstyti“, bet ar būna beviltiškas optimizmas? Ar buvimas beviltišku optimistu padeda, ar, priešingai, trukdo pasiekti gerą gyvenimą? Kas yra nusivylimo ekonomika ir kaip ji pasireiškia Lietuvos kontekste? Visa tai savo mokslo studijoje nagrinėja Vytauto Didžiojo universiteto sociologų komanda: Artūras Tereškinas, besigilinantį į kultūros, lyčių ir seksualumo studijas, Rūta Petkevičiūtė, tyrinėjanti kalėjimus ir kriminalines subkultūras, Jurga Bučaitė-Vilkė, besidominti pilietinės visuomenės problemomis ir demokratizacijos procesais, bei Rasa Indriliūnaitė, nagrinėjanti socialinės nelygybės

Artūras Tereškinas, Rūta Petkevičiūtė, Jurga Bučaitė-Vilkė, Rasa Indriliūnaitė. 2016. *Vyrai nusivylimo ekonomikose: tarp gero gyvenimo ir socialinės atskirties*. Vilnius: Versus aureus, 247 p.

ir atskirties klausimus. Labiausiai patyrusiu sociologu šioje autorių grupėje galima laikyti profesorių Artūrą Tereškina. Jo indėlis į Lietuvos sociologiją šiais metais buvo įvertintas Lietuvos mokslo premija.

Pristatoma mokslo studija yra neabejotinai naujo oro gūsis Lietuvos sociologijos padangėje. Visų pirma, nors socialinės atskirties tema nėra nauja Lietuvos moksliniame diskurse, ji visgi

dažniau būdavo siejama su „tipinėmis“ marginalizuotomis grupėmis – moterimis, etninėmis mažumomis, LGBT žmonėmis. Vyrai kaip sociologinė kategorija būdavo dažniau siejami su privilegijuotomis socialinėmis grupėmis. Knygos autoriai ėmėsi tirti būtent vyrus kaip grupę, kuri neretai irgi atsiduria socialinėje atskirtyje. Maža to, jų teigimu, būtent vyriškumas galėtų būti laikomas viena iš tų prielaidų, kodėl vyrai atsiduria socialinėje atskirtyje. Juk skaičiumi kai kurios socialinėje atskirtyje esančios vyrų grupės yra didesnės už moterų grupes. Lietuvos atveju tai aiškiai matoma kalbant apie bedarbius, benamius ir įkalinčiuosius.

Kitas įdomus dalykas yra Lietuvos mokslinėje literatūroje itin retai pristatoma interseksionalumo perspektyva. Į vyriškumą čia žiūrima kompleksiskai per socialinės klasės, amžiaus ir kitas prizmes, nes „vieno ar kelių veiksmų derinys dažnai ir lemia tai, kad vyrai patenka į socialinę atskirtį, kuri susijusi ne tik su posovietinės ekonomikos pokyčiais, bet ir pilietinio dalyvavimo, tolerancijos ir pagarbos žmogaus teisėms stoka šalyje“ (79–80 p.).

Trečioji tema, praplečianti sociologinę vaizduotę, yra geras gyvenimas. Neabejotinai sunkiai pasiduodanti sociologinei preparacijai. Kas yra geras gyvenimas? Ką reiškia gyventi gerą gyvenimą? Ir kaip pasiekti gerą gyvenimą Lietuvoje? O jeigu į visuos šiuos klausimus pažiūrėtum dar ir per vyriškumo prizmę? Gerą gyvenimą daugiausia yra konceptualizavę sociologai ir socialinio darbo atstovai, sieję jį su gyvenimo kokybės, gyvenimo standarto, gerovės sąvokomis, tačiau ne su vyriškumu.

Knygoje nagrinėjami socialinėje atskirtyje atsidūrusių – bedarbių, benamių, įkalinčių –

vyrų gyvenimai, viltys, fantazijos, bandymų išgyventi nevilties ir nusivylimo kupinoje lietuviškoje kasdienybėje taktikos. Sociologai kelia du esminius klausimus: ką vyrams reiškia gyventi gerą gyvenimą Lietuvoje, kurioje tik nedidelė dalis visuomenės gyvena socialinės gerovės sąlygomis, ir kaip vyrai reaguoja į nepalankiai susiklosčiusias aplinkybes ir kokias išgyvenimo taktikas renkasi. Mokslo studiją sudaro septyni straipsniai, kuriuos galima suskirstyti į dvi platesnes dalis – apie bedarbius vyrus ir vyrus, gyvenančius valstybės institucijose – narkvynės arba pataisos namuose. Pirmoje knygos dalyje „Jauni vyrai, nedarbas, socialinė atskirtis“ analizuojamas **bedarbių vyrų** santykis su gero gyvenimo fantazija, beviltišku optimizmu, bendruomeniškumu, socialiniais paramos tinklais, vyriškumu. Antroje dalyje „Vyrai institucinėse paramos grandinėse“ – **benamių vyrų** santykis socialinių paslaugų sistema, stigmatizavimu, įkalinimu bei **įkalinčių vyrų** vyriškumai ir gero gyvenimo įsivaizdavimas.

Man, kaip lyčių ir seksualumo sociologei, įdomiausiai pasirodžiusiuose knygos skyriuose buvo tiriama bedarbių ir įkalinčių vyrų gyvenimai. Itin suintrigavo sociologinio santykio tarp gero gyvenimo, vyriškumo ir beviltiško optimizmo narpliojimas. Savo ruožtu straipsniai apie benamius vyrus šiek tiek labiau nutolę nuo išvardytų temų. Juose buvo labiau gilinamasi į socialinių įstaigų vaidmenį žmonių resocializacijos procese, dominavo man akademiškai svetimas socialinio darbo diskursas. Taigi recenzijoje labiau koncentruojuosi į socialinę riziką patiriančių bedarbių ir įkalinčių vyrų gero gyvenimo fantazijas ir beviltišką optimizmą nusivylimo ekonomikos kontekste.

Prieš gilindamasi į esminius knygos argumentus, trumpai apibūdinsiu svarbiausias šiai studijai perprasti sąvokas. Kaip rodo knygos pavadinimas, „Vyrai nusivylimo ekonomikose: tarp gero gyvenimo ir socialinės atskirties“, pagrindinės šios mokslo studijos sąvokos yra **nusivylimo ekonomika**, **geras gyvenimas** ir **socialinė atskirtis**. Pačioje knygoje susiduriame ir su, mano nuomone, ne ką mažiau svarbia ir intriguojančia **beviltiško optimizmo** sąvoka.

Kai pirmą kartą knygos pavadinime aptikau žodžių junginį „**nusivylimo ekonomika**“, instinktyviai pagalvojau, kad ji yra susijusi su *ekonomine* Lietuvos situacija ir joje tvyrančiu nusivylimu: galbūt autoriai bando aprašyti vyrų gyvenimo strategijų įvairovę esant prastai ekonominei situacijai? Laimė, teisi nebuvo, ir, pasirodo, nusivylimo ekonomikos terminas slepia savyje kur kas labiau filosofines ir sociologines prasmes. Visų pirma, ši sąvoka yra glaudžiai susijusi su afektais (emocijomis) ir jų cirkuliacija visuomenėje. Afektyvios ekonomikos terminu išreiškiamas emocijų cirkuliacijavimas tarp subjektų, jų kūnų, vaizdinių ir ženklų (16 p.). Analogiškai kalbant apie nusivylimo emociją, galima sakyti, kad ji cirkuliuoja tarp žmonių tapdama savotiška ekonomika. Įvade pateikiamas toks nusivylimo ekonomikos apibrėžimas:

<...> nusivylimas kyla tada, kai subjektas jaučiasi negalintis kontroliuoti objekto, į kurį jis yra daug investavęs. Šis kontrolės trūkumas paverčia nusivylimą prisirišimo prie gyvenimo būdu, paženklintu optimizmo trūkumu ir laimės pažado žlugimu. Ne vienas asmuo patiria nusivylimą, kuris lydi jų nesėkmes ir nepasisekimus. Tačiau tik tada, kai nesėkmė ir negatyvumas kartojasi ir virsta aklaviete, kuri išgyvenama kaip nenugalimos krizės simptomas, galima kalbėti apie nusivylimo ekonomiką. Galima daryti prielaidą, kad

į šią ekonomiką patekę asmenys išsiskiria tuo, kad savo pyktį, įniršį ir neapykantą nukreipia į gero gyvenimo objektus, į kuriuos sudėtos viltys ir lūkesčiai. (16 p.)

Kita svarbi ir ne mažiau intriguojanti sąvoka yra **geras gyvenimas**. Gero gyvenimo (arba gyvenimo kokybės) sampratą galima apibrėžti kaip objektyvių (pajamos, būstas, išsilavinimo lygmuo ir kt.) ir subjektyvių (pasitenkinimas gyvenimu, laimė ir kt.) (32 p.) komponentų rinkinį. Bet, kaip teigia knygos autoriai, gero gyvenimo klausimai gali būti nagrinėjami ir platesniame kontekste smalsaujant, kurie subjektai yra verti gero gyvenimo, o kurie – ne.

Dar viena iš pagrindinių studijos sąvokų yra **socialinė atskirtis**. Ją galima būtų apibūdinti kaip žmogaus at(si)skyrimą nuo įvairialypio dalyvavimo socialiniame gyvenime. Jos „paveikti asmenys neturi galimybės arba atsisako dalyvauti normaliuose santykiuose ir veiklose, kurios prieinamos daugumai visuomenės narių ir kurios apima ekonominę, socialinę ir kultūrinę, politinę sritis“ (29–30 p.). Kalbėdami apie socialinės atskirties matavimą, autoriai siūlo atsižvelgti ne tik į objektyvius žmogaus gyvenimo kriterijus (pvz., skurdas, mažas uždarbis), bet ir į subjektyvius (pvz., ryšys su šeima ir bendruomene, emocinė gerovė), nes jie yra labai svarbūs individo teigiamai savijautai. Surinktos tyrimo medžiagos pagrindas – kokybinis tyrimas, apimantis 93 pusiau struktūruotus interviu ir vieną tikslinę grupės diskusiją (angl. *focus group*) ir atliktas 2012–2013 m. Apie ką kalba išgirsti balsai?

Knygos autoriams pasikalbėjus su tyrime dalyvavusiais socialinę atskirtį patiriančiais bedarbiais vyrais tapo aišku, kad dauguma informantų sieja gerą gyvenimą su keturiais

objektyvios gerovės komponentais – oficialiu mokamu darbu, nuosavu būstu, partneryste / šeima ir patenkinamu vartojimu – bei dviem subjektyviais pasitenkinimo gyvenimu kriterijais – pasitenkinimu gyvenimu ir laimės potyriu. Darbas jiems yra kaip bene vienintelis normalumo garantas, o jo neturėjimas trukdo save realizuoti ir jaustis socialiai priimtiniems. Išgyventi jiems padeda **beviltiškas optimizmas**. Kaip teigia autoriai:

<...> daugeliu atvejų optimizmas nepasiduoda racionaliems skaičiavimams, <...> vyrai dažnai neapmąsto optimizmo ir nedarbo, optimizmo ar socialinės atskirties rizikos ryšio. Esant beviltiškai optimistiškam prisirišimas prie būsimo pasikeitimo, kurio tikimasi ateityje, yra neracionaliai kvailas. Pavyzdžiui, svajojama apie galimybę išlošti milijoną ir susitvarkyti darbinį gyvenimą pagal savo norus ir poreikius (49 p.).

Skaitant šias eilutes man iškilo klausimas, ar būti optimistu yra kvailumo ir iracionalumo požymis? Ar beviltiškai optimistiški vyrai nesugeba tikslingai planuoti ateities? Tačiau gana greitai gaunu atsakymą: „<...> šis optimizmas trukdo racionaliai įvertinti savo gyvenimą ir normatyvius objektus (gerai mokamas darbas, partnerystė ar šeima, nuosavas būstas, vartotojiškas pasitenkinimas), kurie turėtų jį užpildyti“ (51–52 p.). Bet nejaugi beviltiškas optimizmas yra kaip problemų šaknis / priežastis / fonas? Ar yra kokios nors naudos iš beviltiško optimizmo? Koks yra apskritai beviltiško optimizmo veikimo mechanizmas?

Hegemoninio vyriškumo ir vyriškos tapatybės supratimui mokamas darbas ir šeimos maitintojo vaidmuo iki šiol išlieka itin svarbūs, tad nors darbo netekimas skaudžiai užgauna daugumą žmonių, šis įvykis gali ypač skausmin-

gai užgauti vyrus, nes pažeidžiama jų, kaip vyrų, savivertė, sumažėja pasitikėjimas savimi. Tačiau kadangi ir toliau jaučiamas socialinis spaudimas patvirtinti savo vyriškumą, vyrai „pradedą smurtauti, demonstruoti nevaržomą drąsą ar nusikalsti“ (80–81 p.). Darbo turėjimas leidžia vyrams prisitaikyti prie normatyvinio vyriškumo supratimo. Tad atitinkamai negalėjimas rasti norimo darbo kelia nusivylimą.

Tačiau nedarbas veikia vyrus nevienodai. Tyrėjai išskiria dvi ryškias vyrų reakcijas į darbo netekimą ir pagal jas dvi socialines kategorijas – *toksiškai normatyvius vyrus* ir „*akligatvio*“ vyrus. Toksiškai normatyvūs vyrai išskiria tuo, kad jie yra labai stipriai prisirišę prie hegemoninio vyro idealo, kurio pagrindinis atributas yra darbo turėjimas. Taigi ir likus be darbo jų socialinės atskirties pojūtis yra stipresnis nei, tarkime, „akligatvio“ vyrų. Kitaip tariant, jų prisirišimas prie normų juos pačius ir žudo. Kodėl kiti informantai yra vadinami „akligatvio“ vyrais? Jie paprastai neturi aiškesnės gyvenimo vizijos, verčiasi trumpalaikiais, dažnai nelegaliais darbais. Akligatvį simbolizuoja tai, kad šios grupės vyrai „labiau linkę pasikliauti svajonėmis nei ryžtingai veikti. Svajojimas yra savita išgyvenimo strategija“ (97 p.). Tačiau ar nedarbas negali būti laikomas vertinga patirtimi, leidžiančia pasipriešinti normai, apmąstyti gyvenimą? Kai kurie informantai būtent taip ir suvokia savo gyvenimo laikotarpį be darbo.

Kalbant apie įkalintuosius vyrus, vyriškumo tema nagrinėjama toliau. Domimasi, kaip įkalinti vyrai, turėdami vyriškumą kaip bene vienintelį asmenybės raiškos ir individualumo išteklių nelaisvėje, jį konstruoja ir išnaudoja, kokios vyriškumo formos jiems atrodo priimti-

niausios ir kokie vyriškumo bruožai yra laikomi prioritetu. Tyrimas parodė, kad galima išskirti tris vyriškos elgsenos laikysenas pataisos namuose: tradicinį vyriškumą, hipervyrišką (perdėtą) vyriškumą ir „žmogiškąjį“ vyriškumą (savotiška humanizmo atmaina). Tačiau, nepaisant to, kokiam vyriškumo tipui yra priskirti vyrai, visi jie laikosi nuomonės, kad savo vyriškumą perkonstruoti patekus į įkalinimo įstaigą yra būtina, nes tai leis lengviau prisitaikyti prie sistemos ir taip apsaugoti vidinį pasaulį.

Viename man asmeniškai įdomiausių skyrių analizuojama, kokiomis gero gyvenimo fantazijomis gyvena įkalinimi vyrai ir koku mastu joms įtaką daro šių vyrų lytiškumo savivoka. Rodos, nieko naujo – paprasta heteronormatyvi fantazija, kurios komponentai yra „moteris, meilė, seksas, šeima, namai, darbas, žadantys laimės ir pilnatvės pojūtį“ (204 p.). „Įkalintiems vyrams svarbiausia išlikti prisiliejus prie gero gyvenimo fantazijų ir kovoti dėl to, kad jos išliktų. Tai savotiška „toksiško optimizmo“ (Berlant) forma, kai nuolat patvirtinama sau, kad ir geras gyvenimas, ir jį gyvenantis asmuo gali pasikeisti ir užsitarnauti gero gyvenimo pažadą“ (205 p.). Knygos pabaigoje pasirodo sąvoka „toksinis optimizmas“, kurią, kaip galima suprasti iš konteksto, autoriai vartoja sinonimiškai su „beviltišku“ optimizmu. Šis optimizmas, kaip galima suprasti, nuodija žmogų suteikdamas neįgyvendinamą iliuziją, kad viską pavyks pasiekti. Kokia būtų tokio optimizmo priešingybė? Netoksiškas optimizmas? Kupinas vilties? Racionalus optimizmas? Kokiomis socialinėmis kategorijomis pasižymintiems žmonėms galėtų būti prieinamas tas kitoks optimizmas, ne toks žalingas? O gal jiems optimizmas nebėra reikalingas, nes jie jau gyvena gerai?

Visgi kodėl įkalinimi vyrai yra taip aistringai ir neracionaliai toksiškai optimistiškai prisirišę prie normatyvinių gero gyvenimo fantazijų ir tradicinės gyvenimo sekos? Tyrėjai tokį prisirišimą aiškina monotoniškais gyvenimo sąlygomis įkalinimo įstaigoje: „<...> čia prisirišimas prie normatyvinio gyvenimo supratimo pasidaro saugia užuovėja nuo gėdos jausmu suteptos praeities ir nuo dar nepatirtos ateities“ (205 p.). Tačiau toks optimizmas gali paskatinti nusikalsti. Sociologai daro išvadą, kad ir gero gyvenimo, ir sėkmingo vyriškumo fantazijos yra kliūtys gerai gyventi. Iš esmės „geras gyvenimas – tai dar vienas represyvus idealas, veikiantis kaip toksišką optimizmą keliantis fantazmas“ (207 p.). Ką šiuo atveju daryti vyrams? Kaip priešintis dar vienam normatyvinio represyvumo šaltiniui? Autoriai knygoje siūlo atsakymą ir į šį klausimą.

Apibendrinant – mokslo studija yra apie vyrus, kurie atsiduria tam tikrame užburtame rate. Jie patiria socialinę atskirtį – kai kurie patiria skurdą, turi silpnus socialinius ryšius, menkas vartojimo galimybes, praradę darbą, o gal ir laisvę, ir pan. Tačiau jie turi gero gyvenimo fantazijas, kurios, viena vertus, juos įkvepia ir suteikia viltį jas įgyvendinti, kita vertus, kai šie vyrai pažvelgia į realybę, suvokia, kad galimybės ir būdai pasiekti gerą gyvenimą yra itin menki. Tarp šių vyrų gyvenimo tikrovės ir gero gyvenimo fantazijos yra didžiulis atotrūkis, kurio dauguma jų be visuomenės pagalbos tiesiog negalės panaikinti. Jie nežino, kaip pakeisti situaciją, kaip reikėtų kitaip gyventi. Jie yra prisirišę prie fantazijos, tačiau visa, kas juos įkvepia, tėra beviltiškas optimizmas, gimdantis pyktį, įniršį ir galiausiai nusivylimą. Savo ruožtu patiriamas

nusivylimas gyvenimu dar labiau nulemia šių vyrų stigmatizavimą, atskirtį – jie išlieka socialinio mobilumo akligatvyje. Prisirišimas prie gero gyvenimo fantazijos šiems vyrams kainuoja daug emocijų ir fizinių pastangų norint išgyventi už socialiai priimtų gero gyvenimo formų.

Man knyga labai patiko ir ją skaityti tikrai neprailgo. Prie pranašumų galėčiau pirmiausia paminėti tai, kad autorių pateikiamas tekstas yra aiškus, suprantamas, gerai struktūruotas. Žinoma, žmogui, nesisukančiam akademiniuose sluoksniuose, mokslo studija gali būti kiek per sunkiai įkandama, tačiau vien jau pokalbių su informantais ištraukų skaitymas praplėstų skaitytojo(s) pasaulėžiūrą. Kaip kitą pranašumą galima išskirti tyrime naudojamą interseksionalumo požiūrį. Nagrinėjamos lyties ir socialinės klasės konsteliacijos, jų įtaka gyvenimo galimybėms ir tų galimybių interpretacijai. Labiausiai mokslo studijos autoriams esu dėkinga už tai, kad buvo suteiktas šansas pažvelgti į gyvenimus tų žmonių, su kuriais vargu ar susidurčiau savo kasdienybėje, tačiau kurių Lietuvoje yra tikrai nemažai – įkalinti vyrai, benamiai vyrai, bedarbiai vyrai. Šioje knygoje buvo kalbama ne *apie* juos, bet *su* jais. Prie knygos trūkumų pridėčiau nebet tai, kad ją įdėmiai perskaičius du kartus taip ir nelieka aišku, kodėl iš esmės tam pačiam reiškiniui, kurį Laurena Berlant vadina „žiauriu optimizmu“, sukuriamos dar dvi analogiškos sąvokos – beviltiškas optimizmas, toksiškas optimizmas.

Skaitant knygą ir jau užvertus paskutinį puslapį galvoje savaime kyla klausimai, ar beviltiškas optimizmas, kuriuo yra užsikrėtę

socialinėje atskirtyje gyvenantys vyrai, yra taip jau blogai? Kas galėtų užimti šios būsenos, šio jausmo, šio prisirišimo vietą? Gal esamame šių vyrų gyvenimo laikotarpyje, kuris ir taip yra labai sudėtingas, jokiems scenarijų permašymams tiesiog nebegali būti vietos? Galbūt, patekę į knygos autorių minėtą „vaizduotės akligatvį“, šie vyrai nebeturi fantazijos pakeisti esamų gero gyvenimo fantazijų (atsiprašau už tautologiją) turinį, net jei tai ir palengvintų jų dalią? Juk, tarkime, ne visi darbo netekę vyrai išgyveno lyties tapatybės krizę. Kai kuriems jų, kaip rodo tyrimas, nedarbo patyrimas leido iš naujo pažinti save, naujus santykius su savimi ir kitais būdus.

Ieškodama atsakymo į išvardytus klausimus, prisiminiau ištrauką iš Gabijos Grušaitės knygos *Neišsipildymas*¹ (133 p.):

Gyvenimo kelias būna reglamentuotas privalomų pakopų: gimnazijos baigimas su pagyrimu, padorus, gerą vardą turintis universitetas, gerai apmokamas, šiek tiek kūrybingas darbas, pirmas nuosavas būstas, dauginimosi ypatumai, šeimos atostogos Madeiroje. Atrodo paprasta, bet netgi ir tai daugeliui yra nepasiekiamo. Jie tampa priklausomi nuo paskolų rinkos, atsitiktinio pažymio atestate, tolimo karo Irake; jie tenori, kad karas neateitų į jų miestus, tenori gero vyno ir ekologiško viščiuko vakarienei. Patys sau meluoja, kad tik tiek tenori. Jie užsimerkia, pamatę skurdą gatvėje, užsimerkia važiuodami į Tailandą ar Braziliją, kartais susimąsto, kad pasaulis yra nepakenčiamas, ir sukirsti šio bejėgiško suvokimo daugiau niekada apie tai negalvoja. Negalvoja, nes skauda, beprotiškai skauda pajusti, kad tavo laisvė tėra kelionė judančiu bėgimo takeliu. Geriau jau dviejų kambarių butas, išpardavimas sausio mėnesį, gražios, iliustruotos knygos ir fantazijos vakarais, kad gali tapti „kažkuo“.

¹ Gabija Grušaitė. *Neišsipildymas*. Vilnius: Baltos lankos, 2010.

Sistemą keisti yra labai nelengva. Asmeninės laisvės pripažinimas ir išsipareigojimas jai reikalauja pernelyg daug fizinių ir emocinių išteklių. Žmonės, esantys socialinėje atskirtyje, tokių išteklių turi labai minimalų kiekį. Rodos, vienintelis išsigelbėjimas – viltis, jog

trokštami objektai yra tikrai tai, ko tau reikia, ir kad jie nėra tokie jau nepasiekiami. Tačiau būtent šis liguistas prisirišimas prie *abejotinų* galimybių pasiekti trokštamus objektus dažnai ir yra pagrindinis stabdis gyventi „gerą gyvenimą“.

Sociologijos katedra
Vytauto Didžiojo universitetas
El. paštas: darja.lyzenko@gmail.com